

УДК 323.2:316.454.3

ЕЛІТА І МАСА У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТ-ОБ'ЄКТНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Марія Курило

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: Kurylom@ukr.net*

Проаналізовано особливості взаємовідносин політичної еліти і маси, визначено їхні характеристики відповідно до науково-теоретичних підходів. Визначено критерії суб'єктності й об'єктності у політичних відносинах еліти і маси, зокрема крізь призму політичного режиму.

Ключові слова: політична еліта, маса, суб'єкт влади, об'єкт влади, політичні відносини.

Мета статті – розглянути теоретико-методологічні підходи до розуміння еліти й маси у політичній науці, особливості їхнього співвідношення та взаємозв'язку.

Форми відносин еліти і народних мас варіювалися на різних етапах творення суспільства. Упродовж історичного розвитку держави, а також зміна соціально-політичних, культурних і економічних чинників суттєво впливала на радикальну трансформацію взаємин. До основних суб'єктів управління суспільством належить політико-управлінська еліта. Необхідність дослідження визначається соціально-політичною ситуацією, головною ознакою якої є характер і динаміка відносин “еліта – маса”. У сучасних умовах, коли бажання завоювати, використовувати й утримувати державну владу притаманне великій кількості людей, реалізувати його можуть далеко не всі, унаслідок цього утворюється меншість, що за допомогою індивідуальних характеристик і відповідних критеріїв має змогу здійснювати владу, тим самим підкорюючи собі більшість. У процесі історичних змін якісні характеристики суб'єктів політичного процесу змінюються відповідно до вимог суспільства, тому дуже важливо проаналізувати, наскільки бажане зі сторони більшості береться до уваги меншістю. Трансформація суспільства (традиційне, індустріальне, постіндустріальне) спричиняє зміну відносин між суб'єктом та об'єктом політичного процесу. У зв'язку з цим аналіз особливостей стосунків політичної еліти й народних мас буде важливим доти, доки буде існувати держава і влада.

Масові явища привертають увагу мислителів і політологів. Предметом ретельного студіювання багатьох науковців різних країн стали явища навіювання, поведінка особистості в натовпі, взаємодія лідера та маси. Індивіда у ХХ ст. часто розглядали елементом маси, оскільки в період глобалізації особистість прагне соціалізації, ідентифікації з певною групою. Не рідко, заради безпеки чи внаслідок навіювання, людина потрапляє в масу, якій притаманне використання специфічної

поведінки та мислення на шляху досягнення власної мети, що впливає на розвиток суспільства і стабільність політичної системи. Маса впевнено виходить на політичну "арену", починаючи з XIX ст. (Х. Ортега-і-Гассет), відкрито заявляє про себе, демонструючи власну поведінку й потреби, кидає виклик правлячій групі – політичній еліті.

Перш ніж розглядати еліту та масу в системі суб'єкт-об'єктних політичних відносин, проаналізуємо наукові положення, котрі розроблялися з метою характеристики цих феноменів.

Сьогодні у політологічній літературі існує велика кількість теоретичних підходів стосовно розуміння поняття еліти й маси. Серед ключових праць, присвячених дослідженню суспільно-політичного явища "маса", – доробки Е. Канетті "Маса і влада", Г. Лебона "Психологія мас", Х. Ортега-і-Гассет "Бунт мас", С. Сігеле "Злочинний натоп", Г. Тарда "Громадська думка і натоп", З. Фрейда "Психологія мас", Д. Ольшанського "Політична психологія".

Теорії еліти виникли наприкінці XIX ст., що пов'язано з появою масових рухів і політичних партій, які стали суттєвими групами впливу на політику та розширили середовище формування політичної еліти. Вони намагалися описати й витлумачити появу політичної еліти, її існування, структуру, взаємодію між структурними елементами, зв'язок між суспільством і елітою, функції політичної еліти в суспільстві. Представники класичної теорії політичної еліти, її ролі й значення в суспільстві – Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельс. Не менш важливими є елітарні позиції М. Алле, А. Рокко, Дж. Сарторі, Й. Шумпетера.

Характеризуючи процес творення маси, вчені вирізняють декілька причин, котрі спонукають її утворення. В тому числі, за Е. Канетті, притаманний людині страх дотику до інших, що спонукає стати частиною маси, де, людина почуває себе у безпеці. Будучи складовим елементом такої сукупності, вона відчуває себе у тисняві, якої не боїться, оскільки це – цілісна структура. Маса прагне до зростання та не встановлює його меж, інакше буде приреченою. У певний період настає "розрядка", що означає зникнення соціальної нерівності й ієрархічної структури між людьми, котрі перебувають у масі. Е. Канетті – прибічник концепції природного виникнення маси: почуття бути захищеним притаманне людині від народження, а такий захист вона може відчути саме в масі [6]. За концепцією С. Сігеле, неправильно буде визначати залежність усього "агрегата" від його складової, оскільки кожен елемент має свої властивості, котрі в сукупності можуть не підтвердити попередній висновок про результат [16]. З цього приводу Г. Тард зазначав: людина здатна мислити раціонально, хоча, ставши частиною маси, таке мислення зникає; відтоді людина діє згідно з емоціями і втрачає індивідуальність [15, с.154]. Такої ж думки дотримувався і Г. Лебон, вважаючи, що в масі людина втрачає свої властивості й потребує героя без благородних властивостей [8, с.63-64]. Унаслідок існування двох концепцій типів мас (природної та штучної) З. Фрейд охарактеризував штучним способом сформовані маси. Він трактує їх як такі, що створені людиною чи групою осіб; приклад штучних мас – церква та військо [17].

Масу варто визначити як ситуативну, природну чи штучну, гетерогенну за складом, неструктуровану та неорганізовану, психологічну єдність людей. Таке скупчення людей становить масу, оскільки спостерігаємо:

- втрату здібності до спостереження;
- знеособлення;
- різке переважання ролі відчуттів над інтелектом;
- відмову від логіки;
- знецінення особистої відповідальності;
- нерегульованість і хаотичність [15, с.157].

Стосовно трактування виникнення еліти у політичній думці, то вона необхідна для управління суспільством, бо, за елітарними теоріями, маса безпосередньо не може брати участі в політичному процесі. Хоча існує ймовірність того, що еліта може формуватися з найкращих представників – вихідців із нижчих верств населення: це творення контреліти і циклічна зміна еліт. Формування еліти з нижчих верств унеможливиться тоді, коли в еволюції еліти домінуватиме аристократична тенденція, тобто вона буде прагнути до кристалізації та закритості. Саме ця ситуація може спричинити протистояння між масами й елітою.

Учений Г. Моска розробив концепцію “політичного класу” як суб’єкта політичного процесу. Це частина правлячого класу, що має безпосередній стосунок до влади. Висхідний пункт теорії дослідника – концепції поділ суспільства на дві нерівні за соціальним станом та роллю групи: правлячу меншість та політично залежну більшість (масу), при чому перша консолідується, перетворюючись на закритий клас.

Суспільство як цілісність, що складається з функціональних елементів, В. Парето розглядав для пояснення соціальної динаміки він сформулював теорію “циркуляції еліти”: соціальна система прагне до рівноваги і під час виходу з рівноваги повертається до неї; процес коливання системи й повернення її до “нормального стану” рівноваги утворить соціальний цикл; перебіг циклу залежить від характеру циркуляції еліт. У період функціонування правлячої еліти виникають певні незадоволення нею. Це є першопричиною для створення потенційної контреліти. Учений не відкидає можливості введення до еліти людей і з нижчих верств населення.

Крізь призму політичного режиму та партійної організації Р. Міхельс визначає: цивілізоване суспільство не може існувати без панівного класу, елементи якого зазнають часткових змін. Він формулює “залізний закон олігархії”; суть його полягає у тому, що “демократія, аби зберегти себе й досягти відомої стабільності”, змушена створити організацію пов’язану з виокремленням еліти – активної меншості, якій маса мусить довіритися через неможливість її прямого контролю над цією меншістю [9, с. 51–66] .

Очевидно, що маса й еліта – важливі соціальні групи, утворення котрих учені пояснюють у різних підходах їхнє виникнення, зумовлене природою, тобто через людський страх бути на самоті чи бажання тісної взаємодії з іншими виникає сподівання позбавити себе від цього, ставши частиною маси. Маса, коли вона є природним утворенням, ставить на меті постійне збільшення, внаслідок чого й зможе функціонувати. Не відкидається також можливість штучного формування маси однією чи кількома особами; важливо, у цьому випадку, для чого вона формується, на який термін чи за яких суспільно-політичних обставин.

Еліта становить сукупність кращих представників політичної сфери буття, відіграючи у цьому виді діяльності провідну роль – управління суспільством, є тією вибраною меншістю, яка має всі ресурси й здібності для того, аби відрізнитися від

інших і підкоряти собі більшість. Особа здобуває визнання тому, що виконання владних функцій робить осіб елітою. Згідно з ціннісним підходом (його прихильниками – Г. Моска, Дж. Сарторі), еліту визначають як сукупність осіб з культурно-психологічними якостями, з котрими вона народилася чи виховала у собі. Соціальний статус, місце і роль у системі владних відносин охоплює функціональний підхід. За ним еліта здійснює найважливіші функції, керує більшістю, має найбільшу вагомість і вплив [3, с. 70].

Натомість маса є інертною, вона “пливе за течією”, керується ірраціональністю та не визнає межі свого зростання. Дії маси можна спостерігати, критикувати, оцінювати, але їх важко спрогнозувати, не кажучи вже про те, чи можна масу притягти до відповідальності. Маса відповідальності не несе, бо не визнає свою поведінку злочинною чи такою, що не відповідає суспільним нормам моралі. Також маса прагне до збільшення, а через власну щільність і однорідність вона – немов, своєрідний організм, з якого окремого винуватця чи кількох визначити неможливо.

Цілком зрозуміло, що еліта й маса створюють політичні відносини у межах держави, сутність якої полягає у внутрішньому змісті її діяльності. Це виражає єдність загальносоціальних (захист інтересів усього суспільства) і вузькокласових (захист інтересів економічно панівного класу) інтересів громадян. У сучасних умовах зміст діяльності держави набув нових якостей, тобто подолання суперечностей через компроміс, толерантність, плюралізм думок. Таку державу сучасні західні теорії, трактують у вигляді надкласової, що представляє інтереси всього суспільства.

Цілеспрямованою діяльністю у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами та народами є політика, пов'язана із боротьбою за здобуття чи утримання державної влади. З окремої людини починається політичний інтерес, а взаємодія особистостей, їхніх інтересів визначає зміст політичного процесу. Політичний процес, як цілісне явище має свою структуру:

- суб'єкт (носій влади);
- об'єкт (на кого спрямовані дії);
- засоби, методи, ресурси, інституції що реалізують процес.

Визначення ролі суб'єкта та об'єкта у політичному процесі є обов'язковим, оскільки вони визначають сутність складових його елементів. Суб'єкт-об'єктні владні відносини здійснюються на основі керівництва та підпорядкування.

Характер суб'єкт-об'єктних відносин передбачає визначальний вплив суб'єкта на об'єкт. Особливістю таких відносин – ієрархічність, підзвітність, взаємна відповідальність, керованість та конкретна спрямованість.

Суб'єкт влади представлений дійовою особою, соціальною групою чи організацією з власними інтересами, які, використовуючи окремі засоби, мають всю повноту політичних повноважень, приймають політичні рішення та несуть основну відповідальність за них. Суб'єктами є: особа; політичні лідери; політична еліта; соціальні спільноти; політичні партії, етнопонаціональні спільноти; громадські рухи; регіон; держава. Суб'єкт влади керує та контролює за тими, хто виконує рішення. Р. Даль розглядає владу як контроль за поведінкою, звідки “А має владу над Б настільки, наскільки може змусити Б робити те, що Б в іншому випадку не чинив” [5, с. 123]. Тут суб'єктом влади може бути актор, який володіє всією повнотою ресурсів, за допомогою котрих змусить об'єкта до певних дій, що можуть перечити бажанням

самого об'єкта. Влада розглядається як "влада над" певне асиметричне відношення, яке передбачає конфлікт і опозицію сторін. Інша сторона владних взаємовідносин – об'єкт, над яким здійснюється керівництво та контроль, тобто на нього спрямовані владні відношення, котрим він повинен підпорядковуватися. Об'єктом політичної влади може бути суспільство, клас, етнос, група та кожен індивід.

Для можливості здійснення влади, суб'єкту мають бути притаманні такі якості:

- бажання володарювати;
- компетентність;
- уміння використовувати ресурси (наявні чи потенційні);
- авторитет.

Джерелами влади є авторитет, закон, харизма, сила, престиж, знання, інтерес, багатство. Суб'єкт здійснює свою волю за допомогою насильства, примусу, переконання, заохочення, права, традицій, страху та інших ресурсів влади. Об'єкт має підпорядковуватися волі суб'єкта, мотивуючи це: страхом; зацікавленням у виконанні рішень; авторитетом суб'єкта; нерівномірністю розподілу ресурсів [7].

Кожен суб'єкт і об'єкт політики виявляє себе у сфері політичного життя не лише як такий, що має специфічні для певної категорії риси і властивості, а й такий, що містить і виявляє риси й властивості інших суб'єктів та об'єктів; не існує суб'єкта чи об'єкта в "чистому" вигляді.

Х. Ортега-і-Гассет, захищаючи позиції про суб'єктність еліти, вважає: умовою нормального функціонування суспільства є наявність еліти як керівника та маси, "що знає своє місце". Ця норма дотримувалася у XIX ст., коли маса не претендувала на участь, розуміючи нестачу своєї кваліфікації. Проте наступне століття було переломним. Уся влада в суспільстві перейшла до мас, але маси не хочуть і не можуть управляти навіть власною долею, не кажучи вже про суспільство. Європа зараз зазнає найважчої кризи. Маси витіснили еліти із традиційних сфер її діяльності, вони "увірвались у вишукані кутки нашої культури", котрі доступні були колись лише меншості [12].

Політичний процес розглядається як сукупність усіх динамічних змін у поведінці й відносинах суб'єктів, виконанні ними ролей у прийнятті політичних рішень. Ми проаналізували структуру політичного процесу (суб'єкт, об'єкт, засоби, методи, ресурси) для подальшого розгляду того, хто саме постає у ролі об'єкта впливу в соціально-політичних відносинах "еліта-маса". Маса визначено як повноцінне соціальне утворення, оскільки їй притаманні визначені властивості й риси, відповідно до котрих вона намагається виразити свої інтереси та прагнення, чим і демонструє у цьому процесі власну поведінку. Швидкий безперервний темп зростання маси, через страх свого розпаду, її відкритість спонукають до певних проявів, хоча вона залишається об'єктом впливу еліти. Оскільки еліта виконує найважливішу функцію – управління суспільством і приймає управлінські рішення (теорія елітизму), з цього випливає, що вона наділена політичною владою й автоматично оволодіває статусом суб'єкта політичного процесу, управлінські постанови котрої та укази поширюються на об'єкта політичного процесу.

Готовність до підкорення маси як об'єкта впливу залежить від:

- від її якостей;
- від висунутих до неї вимог;

- від ситуації та засобів впливу, які має суб'єкт;
- від сприйняття суб'єкта об'єктом, залежно від наявності чи відсутності у нього авторитету [14, с. 278].

Важко спрогнозувати коефіцієнт підкореності маси, котрій властиві (емоційність, відчуженість, напруженість), можуть суттєво впливати на результат виконання вимог, висунутих до неї. Через відсутність раціонального аналізу ситуації та впливу надмірної емоційності може дещо викривитися реальний стан подій. Варто також зауважити, що ситуація під час якої здійснюються владні повноваження суб'єкта, є достатньо визначальною для маси, оскільки вона детермінована віковим контингентом і природними чинниками, тобто, реакція на певні рішення може визначатися залежно від вікового складу маси та природних умов. Стосовно авторитетності владного суб'єкта у свідомості маси, то маса визнає і потребує лише свого вождя. Ця людина у певний спосіб втілює у собі закон; вождь може спрямовувати маси на героїчні змагання, тому вони приносять жертвують своїми інтересами і потребами, навіть власним життям. Усе відбувається тому, що “привид, який світиться через віру і мужність, невизначений, але ця дійсна риса вождя називається авторитетом”. Одного його жесту чи слова достатньо, аби заставити масу слухати та виконувати. Маса магнетизується, відчуває страх і зачарування одночасно, загінотизована його поглядом [10]. Хоча зазначимо, що не всі мислителі визначали вождів за достойних. Так, Г. Лебон вважав лідера “бездаром”, С. Сігеле – “генієм-лідером”, який кидає ідеї, наче “камінь у воду”, котрі несуться “хвилями”, тобто зовнішніми чинниками впливу. Отже, маса відчуває гостру необхідність у лідері, оскільки в іншому випадку її існування буде примітивним та безперспективним; це природно зумовлена властивість маси підкорятися, возвеличувати, опиратися.

Можна вважати, що поєднання таких характеристик, репрезентує масу як об'єкт впливу, оскільки:

- через власну аморфність вона нездатна до самостійного, організованого утворення;
- маса прагнучи зростати, стає безмежною, з чого випливають дві важливі позиції, – маса уникає правової відповідальності за свої дії (її обов'язково несе суб'єкт) і технічно немає змоги здійснювати управлінські функції в умовах прямої демократії, тому виникає необхідність представницької;
- ірраціональність, нестабільність, бездіяльність негативно впливають на стан політичної системи;
- спільна для всіх масова свідомість, нерозвинена аналітичність порушать принцип плюралізму поглядів у розв'язанні політичних проблем.

Маса як соціальний організм і об'єкт впливу може бути незадоволена існуючим станом політичної системи. Канали такого незадоволення – економічний стан, затяжні сучасні переформування, пасивне неприйняття природи змін та самого порядку здійснення таких змін [4, с. 33]. Хоча, унаслідок особливостей типів політичних режимів, відносини еліти і маси зазнають змін.

Відповідно в умовах авторитаризму зв'язки маси з правлячою елітою у певний спосіб заблоковані, оскільки харизматичні властивості створюють ймовірність використання підтримки населення для зміцнення правлячого режиму.

Хоча маса не впливає на прийняття політичних рішень, адже влада не опирається на вимоги та потреби соціальних груп і масові ініціативи контролюються елітою. Слабкість масової свідомості певним чином “живить” авторитаризм, а пасивність маси слугує джерелом формування та вироблення терпіння до правлячої групи, її політичної стійкості. Автократія не потребує демонстративного показу вірності від населення, адже існує необхідність у відсутності відкритого політичного протистояння, однак немає жорсткого обмеження права на автономність, різноманітність самовираження суспільства чи груп; дозволена діяльність тих сил, підтримують існуючий status-quo [1].

Натомість, коли йдеться про становлення тоталітаризму, то вирішальну роль відіграє масова підтримка тоталітарних рухів. Масове суспільство, що постає однією з передумов його тоталітарності, призводить до необхідності харизматичного лідера. За умов тоталітарного режиму лідер очолює партію в країні (існує одна партія), яка має всю повноту державної влади [2]. Цікаво, що тоталітарному політичному режимі, користуючись притаманними йому методами та засобами, лідер утворює штучну масу. Оскільки необхідністю для тоталітаризму є наявність єдиної масової партії, то опозиційність режиму іншими рухами неприпустима. У зв'язку з цим постійна підтримка єдиної партії – це штучне утримання складу уявних “прибічників” не лише на рівні діяльності, а й у зовнішньому контролі ймовірнісних підсвідомих опозиційних переконань. За такого типу політичного режиму, маса може лише прагнути до збільшення за рахунок входження до її складу нових прибічників тоталітаризму, і зростання припиниться у тому випадку, коли масовим стане все суспільство.

В умовах демократії правління здійснює не народ, а уряд, який схвалений народом. Політична участь мас обмежена; це обґрунтовується тим, що маса слабо уявляє цінності й принципи демократії та піддаючись впливові демагогів, може руйнувати їх. За концепцією відкритого суспільства К. Поппера, демократія дає змогу масам вільно обирати правлячу еліту. “Масі нема потреби вдаватися до законів, – наголошував А. Токвіль, – щоб покарати тих, хто думає інакше; їй достатньо висловити своє несхвалення, і почуття гнітючої самотності й безсилля доведе їх до відчаю. Коли люди рівні за становищем, то завжди громадська думка з величезною силою тисне на розум кожного індивіда; вона керує ним, охоплює і пригнічує його; це залежить не стільки від політичних законів, скільки від складу самого суспільства” [16, с.196]. Не відкидається те, що панування народу за умови демократії несправедливе, тому, що можливий конфлікт між масою та елітою; маса придушує багатих і народ перетворюється на колективного тирана [11].

Отже, ми можемо стверджувати: маса визначається як об’єкт впливу з боку еліти. Це впливає з того, що маса утворюється не лише з достойних і здібних людей, а й з простих пересічних громадян, котрі не мають управлінських функцій; їм не властиве прагнення до влади, в масі всі рівні, відсутня ієрархія. Маса також прагне постійного зростання внаслідок безперервного залучення до неї всіх бажаючих перетворюється на більшість. Що стосується еліти, то вона намагається бути закритою, тобто залишатися меншістю, якій притаманні якості котрі дають їй можливість здійснювати управління суспільством. Згідно з поглядами учених-дослідників маси, вона не здатна до самоорганізації та й управління, вона надто ірраціональна, діє на основі підсвідомого бачення реальності нав'язаного вождем-

лідером, якого маса величає. Відносини між масою і елітою детермінуються формою політичного режиму, що визначає тип правлячої еліти та ставлення її до маси, рівень вільної масової організації, вираження своїх інтересів.

Підбиваючи підсумки, можна констатувати: політична еліта – вибрана меншість, яка має всі ресурси та здібності для того аби відрізнятись від інших, підкорити собі більшість. Адже вона наділена управлінською функцією у суспільстві те беззаперечно вважається суб'єктом здійснення владних повноважень. Маса – об'єкт владних відносин, але вона не має монополії на владу, тому змушена перебувати під впливом та контролем правлячої еліти. У межах конкретного політичного режиму еліта може відкрито демонструвати необхідність у підтримці з боку маси або відверто спростовувати її; співпрацювати з масою чи відштовхувати її, а нерідко – ігнорувати.

Список використаної літератури

1. Авторитаризм и власть: сравнительная политология в терминах и понятиях [Электронный ресурс] // Социально-полит. журн. – 1997. – №3. – Режим доступа: stud24.ru/politology/avtoritarizm-kak.../265762-790328-page3.html
2. Авторитаризм и тоталитаризм [Электронный ресурс] // Режим доступа: otherreferats.allbest.ru/political/00076433_0.html
3. Ашин Г. Современные теории элиты: критический очерк / Г. Ашин. – М.: Междунар. отношения, 1985. – С. 70.
4. Гордон Л. Общество "недовольных" (Особенности массового сознания в переходный период) /Л. Гордон // Полис. – 1998. – № 3. – С. 33–35.
5. Даль Р. Полиархия: участие и оппозиция / Р. Даль; пер. с англ.; под ред. С. Деникиной, В. Барановой. – М.: Изд-во ГУ ВШЭ, 2010. – 288 с.
6. Канетти Э. Масса и власть [Электронный ресурс] / Э. Канетти; пер. А. Добровольський. – К. – Юніверс, 2001. – Режим доступа: royallib.ru/book/kanetti_elias/massa_i_vlast.html
7. Кухта Б. Політичні еліти і лідери [Електронний ресурс] / Б. Кухта, Н. Теплоухова. – Л.: Кальварія, 1996. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-35.html>
8. Лебон Г. Психология масс / Г. Лебон. – СПб :Макет, 1995. – С. 63–64.
9. Мандзій Л. Політична еліта: історія та теорія: навч. посіб. / Л. Мандзій, О. Дащаківська. – Л.: Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – С. 51–66.
10. Московичи С. Век толп. Наука о массах / С. Московичи. – М.: Центр психологии и психотерапии, 1996. – 478 с.
11. Мудрак І. Історія держави і права зарубіжних країн: курс лекцій [Електронний ресурс] / І. Мудрак. – Ірпінь, 2001. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/708/>
12. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс [Электронный ресурс] / Х. Ортега-и-Гассет; пер. А. М. Гелескула // Эстетика. Философия культуры. – М.: Искусство, 1991. – с. 309–311. – Режим доступа: www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/gas_voss/

13. Сигеле С. Преступная толпа. Опыт коллективной психологии [Электронный ресурс] / С. Сигеле. – СПб.: Изд. Ф. Павленкова, 1896. – Режим доступа: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Sighele/_Tolpa_intro.php
14. Скакун О. Теорія держави і права: підручник / О. Скакун; пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.
15. Тард Г. Общественное мнение и толпа / Г. Тард; пер. с франц. под ред. П. С. Когана. – М.: Изд-во Т-ва типографии А. И. Мамонтова, 1902. – 201 с.
16. Токвиль А. Демократия в Америке / А. Токвиль; пер. с франц.; предисл. Гарольда Ласки. – М.: Прогресс, 1992. – 554 с.
17. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого "Я" [Электронный ресурс] / З. Фрейд. – М.: Изд "Современные проблемы" Н. А. Столляр, 1926. – Режим доступа: www.magister.msk.ru/library/philos/freud001.htm

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2014

Прийнята до друку 10.05.2014

ELITE AND MASSES IN THE SYSTEM OF SUBJECT-OBJECT POLITICAL RELATIONS: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH

Mariya Kurylo

*Ivan Franko National University of Lviv
Institute of philosophy, department of theory and of political science
Universytetska st., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: Kurylom@ukr.net*

The article analyzes the features of the relationship of the political elite and masses, defines their characteristics in accordance to scientific and theoretical approaches. Criteria of objectivity and subjectivity in political relations of the elite and masses, particularly in the light of the political regime, is outlined.

Key words: political elite, mass, the subjects of power, an object of power, political relations.

ЭЛИТА И МАССА В СИСТЕМЕ СУБЪЕКТ-ОБЪЕКТНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Мария Курыло

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
философский факультет, кафедра теории и истории политической науки,*

*ул. Университетская, 1, 79000, Львов, Украина
e-mail: Kurylom@ukr.net*

В статье проанализированы особенности взаимоотношений политической элиты и массы, определены их характеристики в соответствии с научно-теоретическими подходами. Определены критерии субъектности и объектности в политических отношениях элиты и массы, в частности сквозь призму политического режима.

Ключевые слова: политическая элита, масса, субъект власти, объект власти, политические отношения.
